

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 09 lutego 2022 roku Sąd Rejonowy w Brzezinach:

1. zatwierdził uchylenie się przez O. S. i M. S. (1) od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku po J. G. (1) z domu S., zmarłej dnia 5 marca 2014r. w B., ostatnio stale zamieszkałej w B., a także złożenie oświadczeń w przedmiocie odrzucenia spadku w dniu 9 lutego 2022r.,
2. przyznał kuratorowi dla nieznanego z miejsca pobytu I. S. r. pr. T. K. ze Skarbu Państwa Sąd Rejonowy w Brzezinach kwotę 885,60 złotych tytułem wynagrodzenia, nie obciążając tymi kosztami uczestników.

Wydając przedmiotowe rozstrzygnięcie Sąd ustalił, iż J. G. (2), córka S. i R., zmarła dnia 5 marca 2014r. w B., ostatnio stale zamieszkiwała w B.. Pozostawiła po sobie dzieci i wnuki, które złożyły w sześciomiesięcznym terminie od dnia otwarcia spadku oświadczenia w przedmiocie jego odrzucenia. Spadek ten odrzucili również krewni w linii bocznej, w tym rodzeństwo i dzieci rodzeństwa, w tym będący synem brata zmarłej W. S. (1). Postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2021r. w sprawie I Ns 201/20 Sąd Rejonowy w Brzezinach zatwierdził uchylenie się małoletnich K. B. i M. B. od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń w przedmiocie odrzucenia spadku po J. G. (1) z domu S.. Brak oświadczenia o odrzuceniu spadku spowodowany był jej niewiedzą o zadłużeniu spadku, o którym O. i M. S. (1) dowiedzieli się dopiero po utracie terminu. Na rozprawie w dniu 9 lutego 2022r. M. S. (2), działający w imieniu małoletniego syna O. S. oraz M. S. (1) złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku po J. G. (2).

Na podstawie powyższych ustaleń faktycznych Sąd I instancji uznał, iż wniosek zasługuje na uwzględnienie wskazując, iż zgodnie z art. 1015 §1 k.c. termin do złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku wynosi sześć miesięcy. W myśl §2 tego artykułu (w brzmieniu obowiązującym w dacie śmierci spadkodawcy) brak złożenia oświadczenia w tym terminie skutkowało przyjęciem spadku z mocy prawa wprost. Jedyne wyjątkiem od tej zasady przewidywał obowiązujący dotychczas przepis art. 1019 k.p.c. W myśl § 1 tego artykułu jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami:

- 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem;
- 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

W myśl § 2 spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może w powyższy sposób uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu. § 3 stanowi natomiast, że uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd.

Sąd wskazał, że w przedmiotowej sprawie spadkobiercy nie złożyli żadnego oświadczenia w terminie, a więc na zasadzie powołanych przepisów mogą uchylić się od skutków swojej bezczynności przed sądem, składając jednocześnie stosowne oświadczenie. Warunkiem zatwierdzenia spóźnionego oświadczenia przez sąd jest wykazanie, że brak jego złożenia w terminie wynika z błędu bądź groźby. Definicję legalną błędu zawiera art. 84 k.c. wskazując, że jest to błąd co do treści czynności prawnej. W przedmiotowej sprawie nie doszło do dokonania czynności prawnej w terminie, a do zaniechania jej dokonania, a więc przepis może znaleźć jedynie zastosowanie na zasadzie analogii. Oznacza to w ocenie sądu konieczność uznania, że błąd istotny odnieść należy do przyczyny zaniechania dokonania czynności.

Takim błędem co do zasady nie jest nieznanomość przedmiotu spadku pozostająca w związku przyczynowym z niedołożeniem przez spadkobiercę należytej staranności w ustalaniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 czerwca 2005 r., IV CK 799/04, OSNC 2006/5/94, Biul.SN 2005/11/12, M.Prawn. 2006/16/881; zob. nadto: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2010 r., V CSK 337/09, Lex nr 677786; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 172/12, LEX nr 1299156, M.Pr.Bank. (...).

W rezultacie należy przyjąć, że błędem istotnym spadkobiercy (art. 1019 § 2 w związku z art. 84 § 2 k.c.) jest niewiedza o stanie spadku (długach spadkowych), mimo powziętych przez tego spadkobiercę odpowiednich i możliwych działań zmierzających do ustalenia rzeczywistego stanu spadku. Podkreślić jednocześnie należy, iż chodzi o realną możliwość uzyskania informacji o zadłużeniu spadkodawcy, zindywidualizowaną w odniesieniu do konkretnych osób (por. przywołane wyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 172/12).

W przedmiotowej sprawie Sąd uznał, że nie sposób wskazać na środki, które spadkobiercy mogli podjąć, aby poznać rzeczywisty stan spadku. Wierzyciel nie był im znany i nie sposób wskazać żadnego realnego działania czy aktu staranności, jakie byłoby w zasięgu jej możliwości. Dlatego też w ocenie sądu nie sposób było przypisać im niestaranności, która skutkowałaby brakiem zatwierdzenia ich oświadczenia przez sąd, a błąd ma charakter istotny. Dlatego też sąd uznał wniosek za uzasadniony i zatwierdził uchylenie się przez O. i M. S. (1) od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku po J. G. (2).

O kosztach postępowania Sąd orzekł na mocy art. 520 §1 k.p.c.

Od powyższego postanowienia apelację wniósł uczestnik postępowania (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w S. w części dotyczącej punktu 1, zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania tj. art. 379 p. 5 kpc w zw. z art. 13§2 kpc poprzez pozbawienie skarżącej możliwości obrony swych praw w postępowaniu nieprocesowym na skutek nie doręczenia skarżącej odpisu wniosku złożonego w trybie art. 1019 kc,
2. naruszenie przepisów prawa materialnego a to art. 1019§1 i 2 kc w zw. z art. 84§1 i 2 kc poprzez błędną interpretację i na skutek tego uznanie, iż w sprawie zachodzi podstawa do zatwierdzenia uchylenia się przez uczestników od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku pomimo, iż wnioskodawcy nie zachowali należytej staranności w zakresie ustalenia masy spadkowej.

Na podstawie zgłoszonych zarzutów skarżący wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego postanowienia i oddalenie wniosku,
2. zasądzenie od wnioskodawców kosztów postępowania apelacyjnego (k: 140-142).

Wnioskodawcy w odpowiedzi na apelację wnieśli o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania (k: 166).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna, zaś jej skutkiem jest uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Za uzasadniony uznać należy w pierwszej kolejności zarzut nieważności postępowania a ponadto stwierdzić należy, iż Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

Na wstępie wskazać należy, iż nieważność postępowania określona w przepisie art. 379 pkt 5 KPC występuje wtedy, gdy strona postępowania wbrew swej woli zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Stwierdzenie czy taki stan nastąpił, wymaga rozważenia czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz, czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek, strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 21.07.2015r I ACa 215/15 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12.06.2015r II CSK 414/14).

Analizując zatem czy w sprawie doszło do nieważności postępowania poprzez pozbawienie skarżącego możliwości obrony swych praw w pierwszej kolejności wskazać należy, iż rację ma apelujący, że w toku postępowania nie został mu doręczony odpis wniosku, co z uwagi na charakter sprawy, pozbawiło go możliwości działania poprzez

brak ustosunkowania się do jego treści. Biorąc pod uwagę, iż skarżący jest wierzycielem spadkodawcy, sprawa w tym zakresie – co wynika również z treści wywiedzionego środka zaskarżenia, ma charakter sporny niezależnie od tego, iż jest prowadzona w postępowaniu nieprocesowym. W konsekwencji uznać należy, iż apelujący jako uczestnik postępowania miał prawo zapoznać się z twierdzeniami wniosku, zajęć w stosunku do nich stanowisko oraz podjąć ewentualne czynności dowodowe, zaś obowiązkiem Sądu I instancji było zapewnienie umożliwienia podjęcia takich czynności. Brak doręczenia odpisu wniosku faktycznie spowodował sytuację, w której uczestnik nie był nawet świadomy, czego dotyczy przedmiotowe postępowanie, zaś samo zawiadamianie pełnomocnika strony, która zgłosiła swój udział w innym postępowaniu, nie konwaliduje tej wadliwości.

Nie jest to jednak jedyny argument wskazujący na nieważność postępowania, którą Sąd II instancji bierze pod uwagę z urzędu w granicach zaskarżenia (art. 378§1 kpc). Analiza akt sprawy wskazuje również na błędne działania Sądu I instancji związane z przystąpieniem skarżącego do sprawy w charakterze uczestnika postępowania. Otóż w dniu 30 marca 2020 roku do akt postępowania zostało załączone pismo apelującego z dnia 25 marca 2020 roku, które zgodnie z zarządzeniem sędziego zostało uznane za wstąpienie do sprawy zainteresowanego (k: 20). Rzecz jednak w tym, iż pismo to było wprawdzie kierowane do Sądu Rejonowego w Brzezinach, lecz do sprawy I Ns 497/19, w której wnioskodawcami byli W. S. (2) i W. S. (3). Brak było zatem jakichkolwiek podstaw do uznania, aby pismo to miało charakter zgłoszenia się zainteresowanego do niniejszego postępowania w rozumieniu art. 510§1 kpc. Z protokołu rozprawy z dnia 16 grudnia 2020 roku (k: 49 odwrót) wynika, iż Sąd wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestnika postępowania (...) spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w S., zarządził przesłanie odpisu wniosku celem złożenia odpowiedzi w terminie 14 dni. Decyzja ta, z pewnością prawidłowa i mająca oparcie w art. 510§2 kpc, nie została jednak wykonana na skutek zarządzenia referenta sprawy z dnia 18 grudnia 2020 roku wydanego na skutek właśnie błędnego uznania, iż wskazany podmiot wstąpił już do sprawy w charakterze uczestnika postępowania (k: 49 odwrót).

Wskazane decyzje miały zaś swoje daleko idące konsekwencje procesowe. Aż do wydania postanowienia uczestnik postępowania nie został bowiem w żaden sposób formalnie dopuszczony do udziału w sprawie w trybie art. 510 kpc, nie brał zatem udziału w żadnej części postępowania, nie doręczono mu odpisu wniosku, zaś ostatecznie z jego udziałem wydano postanowienie kończące postępowanie w sprawie. Sam fakt, iż w sprawie zawiadamiano o terminach rozpraw pełnomocnika skarżącego nie sanuje w tym zakresie nieprawidłowych czynności procesowych Sądu I instancji prowadzących do nieważności postępowania z powodu pozbawienia skarżącego możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 p. 5 kpc w zw. z art. 13§2 kpc. Faktycznie zatem Sąd wydał postanowienie kończące postępowanie w sprawie z udziałem podmiotu, który winien być uczestnikiem postępowania, ale stał się nim dopiero na skutek wydanego orzeczenia a nigdy wcześniej nie brał faktycznego udziału w toku postępowania (wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 30.11.2017r III AUa 2139/16). Podkreślenia wymaga również fakt, iż pomimo tego, że wydane postanowienie nie nakłada na skarżącego – nie biorącego udziału w postępowaniu – żadnych obowiązków, to wpływa z pewnością na jego interesy majątkowe eliminując wnioskodawców z kręgu potencjalnych spadkobierców ustawowych osoby będącej dłużnikiem apelującej spółki. Wskazane okoliczności uzasadniają przyjęcie, iż w toku sprawy apelujący został pozbawiony możliwości obrony swych praw na skutek wadliwości działania Sądu (vide postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10.05.1974r II CR 155/74, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 02.10.1998r III CKU 33/98, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29.11.2012r II CSK 86/12, postanowienie z dnia 10.09.1998r III CKU 43/98 czy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 06.06.2018r III CSK 35/18). Skutkiem powyższych okoliczności jest konieczność uchylecia zaskarżonego postanowienia, zniesienia postępowania od dnia 18 grudnia 2020 roku a więc daty wstrzymania wykonania prawidłowego postanowienia z dnia 16 grudnia 2020 roku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zgodnie z art. 386§2 kpc w zw. z art. 108§2 kpc.

Dodatkowo jednak koniecznym jest stwierdzenie, iż Sąd I instancji wydając zaskarżone postanowienie nie rozpoznał istoty sprawy, co również uzasadniało wydanie orzeczenia kasatoryjnego (art. 386§4 kpc). Nie ulega wątpliwości, iż podstawą wniosku był art. 1019 KC, który pozwala uchylić się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Cechą szczególną tego uchylecia się od skutków prawnych oświadczenia jest to, że następuje ono

przed sądem (art. 1019 § 1 pkt 1) i wymaga zatwierdzenia przez sąd (art. 1019 § 3 KC). Jednocześnie z uchyleniem się od skutków oświadczenia, spadkobierca powinien złożyć oświadczenie, czy i w jaki sposób spadek przyjmuje albo odrzuca. Przyjęcie powyższych oświadczeń – o uchyleniu się od skutków oświadczenia oraz o przyjęciu albo odrzuceniu spadku – jest obowiązkiem sądu, niezależnie od tego, czy oświadczenia te wywołają później zamierzone przez składającego skutki. Od oceny sądu zależy natomiast to, czy oświadczenie się od skutków zostanie zatwierdzone, czy też nie i na tym właśnie polega istota sprawy wywołanej wnioskiem O. S. i M. S. (1). Tymczasem w realiach niniejszej sprawy Sąd I instancji odebrał od wnioskodawców jedynie oświadczenia o odrzuceniu spadku. Brak równocześnie złożonych przed Sądem oświadczeń o uchyleniu się od skutków prawnych nie złożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku. Również treść wniosku złożonego do rozpoznania wskazuje, iż wnioskodawcy w jego treści złożyli wyłącznie oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie zaś oświadczenie określone w art. 1019§1 p. 1 kc. Skoro wnioskodawcy nie złożyli przedmiotowych oświadczeń woli, to trudno przyjąć aby Sąd faktycznie je zatwierdził wydając zaskarżone postanowienie (vide postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 10.11.2016r III Ca 1058/16), co doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy. Stwierdzić przy tym należy, iż powyższego braku Sąd Odwoławczy nie jest w stanie uzupełnić w ramach postępowania apelacyjnego, gdyż po pierwsze nie jest sądem spadku (art. 640 kpc) a po drugie Sąd II instancji musiałby de facto powtórzyć całe postępowanie pozbawiając strony (niezależnie od stwierdzonej nieważności postępowania) instancji odwoławczej (tak też Sąd Okręgowy w Krakowie w postanowieniu z dnia 23.01.2014r II Ca 1614/13).

Dodatkowo stwierdzić należy jeszcze jedną wadliwość w procedowaniu przedmiotowej sprawy. Otóż w dniu 09 lutego 2022 roku a więc dacie odebrania oświadczenia spadkowego od M. S. (2) złożonego w imieniu syna O. S. ten ostatni był już osobą pełnoletnią. Tym samym M. S. (2) nie mógł działać jako jego przedstawiciel ustawowy, zaś pełnomocnictwo uprawniające do złożenia tego rodzaju oświadczenia powinno mieć formę szczególną a więc pisemną z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 1018§3 zd. 3 kc). Nie ulega wątpliwości, iż w dacie złożenia przedmiotowego oświadczenia M. S. (2) nie dysponował tego rodzaju pełnomocnictwem, zaś jedyne przedłożone miało zwykłą formę pisemną a ponadto jego treść wskazuje wyłącznie na pełnomocnictwo o charakterze procesowym a więc opartym na art. 91 kpc (k: 103). Niezależnie zatem od nierozpoznania istoty sprawy ze względów opisanych powyżej, oświadczenie o odrzuceniu spadku na podstawie pełnomocnictwa bez zachowania formy szczególnej, należy uznać za nieważne (art. 73§2 kc). Również ta okoliczność wpływa zatem na nierozpoznanie istoty sprawy, skoro przedmiotem zatwierdzenia przez Sąd było nieważne w swej formie oświadczenie o odrzuceniu spadku.

Reasumując wydane postanowienie podlega uchyleniu w całości, łącznie z wynagrodzeniem kuratora skoro postępowanie musi toczyć się ponownie zaś związanie Sądu odwoławczego granicami zaskarżenia dotyczy wyłącznie rozstrzygnięć o charakterze merytorycznym (art. 378§1 kpc). W takim stanie rzeczy bezprzedmiotowe staje się orzekanie przez Sąd Odwoławczy o podniesionych w apelacji zarzutach, które mają charakter merytoryczny. Zaskarżone postanowienie powinno być bowiem uchylone, a sprawa rozpoznana ponownie przez Sąd I instancji, który winien jest wyeliminować wszystkie wskazane powyżej uchybienia, jak również ponownie – na podstawie stosownych przepisów – poddać analizie należne kuratorowi nieznanego z miejsca pobytu uczestnika postępowania wynagrodzenie pod względem jego wysokości.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji postanowienia.